

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-107>

УДК 336.5:334.72:355.01

ПІДТРИМКА ТА ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

SUPPORT AND FINANCING OF BUSINESS ACTIVITY UNDER MARTIAL LAW

Борисова Світлана Євгенівнадоктор економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6521-0410>**Крук Олена Миколаївна**кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5659-6603>**Балашова Олена Віталіївна**кандидат економічних наук,
Донбаська державна машинобудівна академія
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8928-2148>**Borysova Svitlana, Kruk Olena, Balashova Olena**
Donbas State Engineering Academy

Стаття присвячена актуальним питанням підтримки бізнесу та національної економіки країни в нестабільних умовах, які викликані воєнним станом. Проаналізовано негативні зрушення та несприятливі економічні умови, що вплинули на нормальне функціонування бізнесу в Україні. Досліджено державні програми, спрямовані на підтримку українського бізнесу, який виявив надзвичайну стійкість в умовах війни. Окреслено переваги державних програм стимулювання економіки, які можуть бути введені під час війни для забезпечення фінансової стабільності та сприяння відновленню підприємств. Висвітлено положення державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», спрямованої на допомогу бізнесу в складний період. Визначено напрями регуляторної політики уряду, які усунуть бар'єри, що перешкоджають веденню підприємницької діяльності. Вважається, що ці заходи забезпечать успіх дерегулювання підприємницької діяльності.

Ключові слова: фінансування бізнесу, гранти, регуляторна політика, декларативний принцип управління, прями іноземні інвестиції, відновлення економіки.

The article is devoted to the topical issues of supporting the national economy and business in the unstable conditions caused by martial law. It is necessary to actively implement strategies for the country's economic recovery, attract investments for the reconstruction and development of infrastructure, stimulate development of business with the help of the state and foreign investors and support the sectors of the economy that have suffered the greatest losses due to martial law. Negative shifts and unfavorable economic conditions that affected the normal functioning of business in Ukraine were analyzed: there was a sharp decrease in business activity, deterioration of logistics and damage or destruction of many enterprises, loss of control over enterprises in the occupied territories, which led to a decrease in budget revenues. The full-scale invasion significantly affected the general business climate in the country, reduced investor confidence and complicated the conditions for the development of business entities. The article examines government and other programmes aimed at supporting Ukrainian business that demonstrated extraordinary resilience in war conditions, namely: the state programme «eWork», the «Own business» project, the «Varto» programme of the Ukrainian Veterans Foundation, syndicated financing, domestic bond placement, etc. The article outlines the advantages of state programmes for economic stimulating, which can be introduced during an uncertain situation in the country to ensure financial stability and facilitate the recovery of enterprises. The provisions of the state program «Affordable loans 5-7-9%» aimed at helping businesses in difficult times, which was introduced by the government to facilitate access to financing for small and medium-sized enterprises by

providing soft loans and improving state support mechanisms, are highlighted. The directions of the government's regulatory policy aimed at removing barriers for business activity were determined: deregulation of economic activity and improvement of the business climate, business cases for those wishing to start their own business, an online platform for effective regulation of RIA (regulatory impact analysis), accelerated revision of state regulation of business activity, digitalisation of permitting documentation, declarative principle of conducting business activity. It is believed that these measures will ensure the success of deregulation of business activity.

Keywords: business financing, grants, regulatory policy, declarative management principle, foreign direct investment, economic recovery.

Постановка проблеми. Через збройний напад агресора, введення воєнного стану, і як наслідок, невизначеність і нестабільність ситуації в країні, вкрай ускладнилося нормальне функціонування бізнесу в Україні. Багато підприємств опинилися в складних умовах через близькість розташування до фронту та територій проведення бойових дій, інші підприємства не винесли тягаря зростання витрат, зменшення замовлень, втрат контрагентів та ділових партнерів. Наряду з цим через постійні обстріли в будь-який момент на підприємствах може зникнути електропостачання, Інтернет, зв'язок, вийти з ладу необхідне обладнання. Все це призводить до нестабільної роботи інфраструктури, гальмування логістики, а далі – до нестачі ресурсів та грошей. Але попри такі складні умови, більшість підприємств продовжує працювати на благо країни, її економіки та суспільства. Тому для вітчизняних підприємств актуальним питанням є отримання фінансової допомоги та підтримки з боку держави й іноземних партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усе більше уваги вітчизняних дослідників приділяється актуальним питанням підтримки та напрямам фінансування бізнесу в умовах викликів та воєнного стану. Зокрема, сучасний стан українського бізнесу та шляхи вирішення основних проблем проаналізовано у роботі Мельник Т. [1], стратегію розвитку та відновлення національної економіки у післявоєнний період наведено у дослідженні Черниш О., Курилюка Ю., Коломієць В., Томчук-Пономаренко Н., Савчук А. [2], ключові фінансові аспекти підтримки вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану розкрито та систематизовано у праці Сакун О., Щура Р., Мацьківа В. [3], напрями державної підтримки розвитку малого бізнесу в умовах дії воєнного стану оцінено в статті Лозинської Т., Сліченко В. [4], особливості державної фінансової підтримки для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час освітлено в роботі Ковтун Т. [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну увагу, що

приділяється в останні два роки питанням підтримки національного бізнесу в умовах воєнного стану, ця проблематика набуває особливої актуальності та потребує розгляду нових підходів та пошуку джерел фінансування для суб'єктів підприємництва, враховуючи реалії війни та спричинені нею глобальні та національні загрози й виклики для економіки країни.

Постановка завдання. Проаналізувати вплив воєнного стану на економіку країни, тенденції, потенційні можливості підтримки бізнесу в надскладних умовах та на цій основі сформулювати напрями, що спрямовані на усунення бар'єрів, які перешкоджають веденню підприємницької діяльності з метою відновлення та подальшого розвитку національних суб'єктів підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нинішніх складних економічних умовах, що зумовлені воєнним конфліктом в Україні, відновлення діяльності підприємств є одним з ключових чинників економічного зростання країни. Вторгнення росії в Україну призвело до значних негативних економічних зрушень: суттєво зросла економічна нестабільність, різко впала активність бізнесу, погіршилася логістика, багато підприємств пошкоджено або зруйновано, над підприємствами, що залишилися на окупованих територіях, втрачено контроль, відповідно й держава не отримує від них надходжень до бюджету. Збройна агресія вплинула на загальний бізнес-клімат країни, знизивши довіру інвесторів та ускладнюючи умови для розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Тому відновлення діяльності українських підприємств, що постраждали від війни, є надзвичайно важливим для забезпечення робочих місць, податкових надходжень і зростання ВВП.

Вітчизняний бізнес в умовах воєнного стану потребує активного державного втручання, саме тому пряме державне регулювання є суттєвим інструментом державної підтримки бізнесу (прийняття законодавчо-нормативних актів, що створюють правові умови розвитку економіки та соціальної сфери, та ін.).

Вийти зі складної ситуації підприємствам, які знаходяться в зоні активних бойових дій, можна шляхом переміщення у більш безпечні райони за сприяння державної підтримки. Така допомога передбачає надання переліку місць, куди підприємства можуть перенести свої виробничі потужності, сприяння у перевезенні персоналу, пошуку для них житла та інших необхідних заходів.

Основним питанням щодо підтримки бізнесу в умовах воєнного стану є фінансування діяльності підприємств, особливо тих, які зазнали суттєвих фінансових збитків. За даними Національного інституту стратегічних досліджень [6] для розвитку бізнесу за програмою «єРобота» від держави планують надати майже 211 млн. гривень грантів 47 підприємцям переробної галузі, виплатити 126 млн. гривень компенсації підприємцям, які взяли на роботу внутрішньо переміщених осіб, також близько 10,7 тисяч українських агропідприємств вже одержали 53,65 млрд. гривень банківських кредитів на розвиток господарств. Інвестиційним сервісом FinStream [7] відзначається, що інтенсивно відбувається фінансування бізнесу через гранти, за допомогою яких в Україні було реалізовано понад 7000 бізнес-проектів для малого та середнього бізнесу (пекарні, кав'ярні, малі виробництва тощо). Наприклад, проєкт «Власна справа» допомагає ветеранам та їхнім родинам отримати кошти для початку своєї справи, а програма «Варто» від Українського ветеранського фонду сприяє розвитку бізнесу шляхом видачі грантів майже на суму понад 1,8 млрд. гривень.

Умови воєнного стану створюють складність для залучення фінансування підприємствами через збільшене ризиковане середовище та нестабільність на ринках. Проте, існують кілька можливих механізмів, які підприємства можуть використовувати для залучення фінансування навіть у цих умовах. По-перше, вони можуть звертатися до державних програм підтримки або стимулювання економіки, які можуть бути введені під час війни для забезпечення фінансової стабільності та сприяння відновленню підприємств. По-друге, не зважаючи на воєнні дії, залучення фінансування від міжнародних фінансових інституцій залишається актуальним для українських підприємств, тому, якщо програми фінансування від міжнародних організацій є доступними в конкретному регіоні, це реальний шанс для національних суб'єктів підприємницької діяльності отримати кошти

для відновлення або продовження бізнесу. Зрозуміло, що кредитний процес є доволі складним та нешвидким, але якщо підприємства зможуть довести ефективність та прибутковість проєкту, продемонструвати, що вони здатні забезпечити стабільність своїм потенційним партнерам, то вони мають шанс на успішне фінансування. По-третє, підприємства можуть звертатися до альтернативних джерел фінансування, таких як інвестиційні, венчурні фонди або приватні інвестори, які можуть бути більш схильні до ризику в обмін на високий потенціал прибутку. Якщо ще й з боку уряду буде надана підтримка для іноземних інвесторів (податкові пільги, гарантії на інвестиції), це може значно збільшити привабливість країни для іноземних інвестицій.

Окремо слід відмітити пропозицію від спеціалістів, щодо залучення фінансування для великих проєктів, – синдикуване фінансування та розміщення облигацій на внутрішньому ринку [8]. Ці механізми є дієвими для отримання фінансування проєктів, для яких неможливо залучати фінансування з-за кордону.

Уряд України відіграє ключову роль у процесі відновлення підприємств шляхом розробки програм підтримки, надання фінансової допомоги, пільгового кредитування та податкових стимулів. Спеціальні програми кредитування для постраждалих від війни підприємств за низькими ставками допомагають суб'єктам господарювання залучити необхідні кошти для відновлення виробничих потужностей та оборотного капіталу. Крім того, тимчасове звільнення від сплати податків або їх зниження може полегшити фінансове навантаження на підприємства в перші роки після відновлення діяльності.

За матеріалами відділу зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації Міністерства економіки України [9] уряд України розробив та впровадив низку заходів та програм, спрямованих на допомогу бізнесу в цей складний період. Одним з ключових інструментів стала державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка була запроваджена урядом з метою полегшення доступу до фінансування для малих та середніх підприємств шляхом надання пільгових кредитів та вдосконалення механізмів державної підтримки.

Опорні пріоритети, які внесені до програми, включають:

1. Посилення підтримки переробних підприємств та проєктів енергоефективності, що спрямовано на економічне зростання та енергетичну безпеку країни.

2. Запровадження спеціальних програм та умов для підприємств деокупованих територій, які зазнали найбільших втрат внаслідок воєнних дій та потребують особливої уваги з боку держави.

3. Впровадження механізмів державної підтримки за договорами факторингу, які дозволяють отримати додаткові можливості для розвитку вітчизняного виробництва шляхом поповнення обігового капіталу.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» та проєкт USAID «Реформування фінансового сектору» покликані забезпечити комплексну підтримку підприємств в Україні, сприяти відновленню економічної діяльності на деокупованих територіях та стимулювати розвиток пріоритетних галузей. Так само, це сприятиме зростанню зайнятості, податкових надходжень та загальному економічному відновленню бізнесу та країни в цілому в умовах воєнного стану.

Також слід зазначити, що в країні прийнято урядові рішення, які спрямовані на покращення регуляторного середовища шляхом впровадження декларативного принципу управління, скасування значної кількості дозволів та ліцензій для підприємців, встановлення мораторію на перевірки бізнесу. Ці заходи спрямовані на зменшення адміністративного тягаря для підприємців та забезпечення їхньої стабільної діяльності в умовах воєнного стану [10]. Так за даними Міністерства економіки [11] щодо створення сприятливих умов для ведення бізнесу планується ряд заходів задля забезпечення успіху дерегулювання шляхом взаємодії владних структур та бізнес-спільноти, провідних громадських об'єднань, національних та міжнародних організацій, науковців (табл. 1).

Взаємозв'язок держави та підприємств є дуже важливим у питанні залучення інвестицій як на національному, так і на глобальному рівнях [12]. Активне залучення прямих іноземних інвестицій є важливим інструментом для відновлення економіки України. Іноземний капітал дозволить забезпечити необхідними коштами оновлення та модернізацію виробничих потужностей, впровадження нових технологій та розширення експорту. Прямі іноземні інвестиції є найбільш привабливою формою інвестування в Україні за безпосередньої участі держави, яка виступає гарантом захисту прав інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення стабільного правового поля для ведення бізнесу.

За даними Міністерства фінансів України [13] приплив іноземних інвестицій у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшився, але у 2023 році помітна позитивна тенденція щодо вкладання коштів іноземними партнерами в український бізнес (рис. 1).

В результаті опитування керівників підприємства, за дослідженням Національного банку України [14], незважаючи на ризики, економічну невизначеність та нестабільність в країні, бізнес посилює позитивні очікування щодо помірного зростання обсягів виробництва товарів та послуг, а також розвитку власних підприємств та поновлення діяльності. Результати опитування показали, що підприємства, які «залучають іноземні інвестиції очікують збільшення їх обсягів у наступні 12 місяців на 16,1% (у IV кварталі 2023 року – 11,3%). Найвищі очікування мають підприємства енерго- та водопостачання (62,5%). Частка респондентів, які в наступні 12 місяців планують залучати іноземні інвестиції, збільшилася до 22,8% порівняно з 20,7% у попередньому опитуванні» [14].

Для створення сприятливих умов для інвесторів та забезпечення ефективного функціонування підприємств необхідно приділити особливу увагу розвитку інфраструктури. Відновлення та модернізація інфраструктури потребують значних фінансових ресурсів та є критично важливими для забезпечення безперебійної роботи підприємств. Тому необхідно залучати міжнародну допомогу та співпрацювати з іноземними партнерами, що дозволить українським підприємствам впровадити найкращі практики, інноваційні технології та підвищити свою конкурентоспроможність на глобальному ринку. Міжнародна співпраця також сприятиме інтеграції української економіки у світові ланцюги постачання, розширенню доступу до нових ринків збуту, дозволить вітчизняним виробникам диверсифікувати свою діяльність та зменшити залежність від окремих ринків. Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, де кожен потенційний інвестор може отримати повну інформацію про можливість інвестування, конкретні проєкти та вигоди, які матиме від вкладання в українську економіку [11].

Успішне відновлення економіки України значною мірою залежить не лише від відбудови інфраструктури та залучення інвестицій, а й від наявності кваліфікованої робочої сили. В умовах воєнного стану багато суб'єктів

Таблиця 1

**Напрями регуляторної політики уряду, спрямовані на усунення бар'єрів,
які перешкоджають веденню підприємницької діяльності**

Напря́м	Заходи	Результат
Дерегуляція господарської діяльності та покращення бізнес-клімату	Скорочення державного регулювання, зменшення контролю уряду над діяльністю бізнесу.	Спрощення умов провадження підприємницької діяльності в аграрній галузі, у сфері торгівлі, виробництва та реалізації товарів і послуг, будівельній галузі, в сферах транспорту, інформаційних і електронних технологій, екології та охорони навколишнього природного середовища, удосконалення процедур у медичній галузі та соціальній сфері.
Бізнес-кейси для бажаючих відкрити власний бізнес	Докладний алгоритм підготовчих кроків для легального започаткування бізнесу.	Згенерувати індивідуальний перелік завдань – власний check-list. Він містить інформацію щодо необхідних документів, які слід зібрати, орієнтовних часових витрат на кожну процедурну дію, вказівки установ та органів, до яких необхідно звертатися.
Онлайн-платформа ефективного регулювання АРВ	Розміщення допоміжних інструментів: каталоги з питань державного адміністрування, онлайн-калькулятори, М-Тест, методичні матеріали, статистичні дані.	Якісне та ефективне проведення аналізу регуляторного впливу нормативно-правових актів державними службовцями та бізнес-структурами, скорочення часових витрат на його проведення.
Прискорений перегляд інструментів державного регулювання	Перегляд ліцензій, дозволів, результатів надання публічних послуг в усіх сферах суспільних відносин.	Удосконалення, реінжиніринг, цифровізація або скасування неефективних та необґрунтованих інструментів державного регулювання господарської діяльності.
Цифровізація дозвільних документів	Єдина державна електронна система дозвільних документів для прискорення процесу дерегуляції та покращення якості регуляторних актів.	Спрощення та пришвидшення процедур отримання дозволів і ліцензій для бізнесу; підвищення прозорості видачі дозвільних документів, зменшення корупційних ризиків завдяки уніфікації вимог та автоматизації процесів; економія часу та ресурсів для підприємців і державних органів; можливість відстежувати статус заявки онлайн та отримувати дозвільні документи в електронній формі; інтеграція з іншими реєстрами та базами даних для автоматичної перевірки інформації; спрощення процедур подовження, анулювання документів.
Декларативний принцип провадження господарської діяльності	Набуття права провадження господарської діяльності без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій.	Спрощення діяльності, скасування кількості документів дозвільного характеру щодо здійснення господарської діяльності, безоплатність внесення до Державного реєстру України, отримання додаткових надходжень до державного бюджету від сплати податків.

Джерело: створено авторами за даними [11]

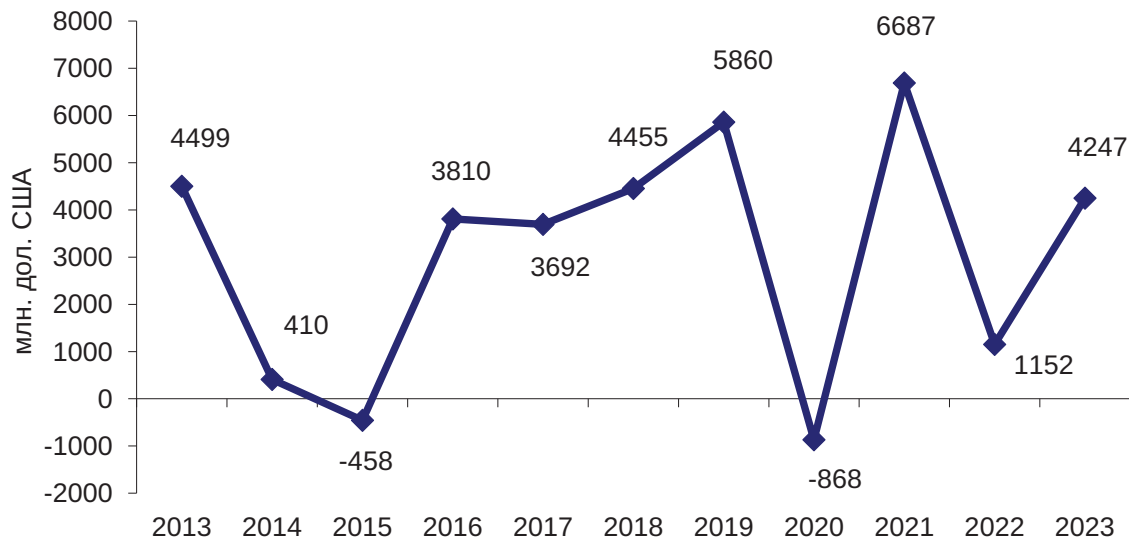

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну за період 2013–2023 рр.

Джерело: створено авторами за даними [13]

трудового права змушені були змінити місце проживання або професійний напрям. Інвестиції, що спрямовані в програми професійної підготовки, перекваліфікації та перепідготовки, допоможуть працівникам адаптуватися до нових реалій ринку праці, опанувати актуальними навичками та підвищити свою конкурентоспроможність. Для підприємств це означатиме доступ до кваліфікованої робочої сили, необхідної для впровадження нових технологій, підвищення продуктивності та розширення виробництва.

Висновки. При активному сприянні держави, послабленню тиску, залученню інвестицій та отриманню грантів у країні є реальний шанс на майбутнє, адже саме бізнес тримає національну економіку і працює на її відновлення. Безліч підприємств прийняли ряд стратегічних заходів для забезпечення своєї

діяльності. Зокрема, вони здійснили релокацію своїх об'єктів у безпечні регіони країни, адаптували свою продукцію та послуги під сучасні потреби, збільшили імпорт товарів та скористалися фінансовою підтримкою, отримавши кредитування на пільгових умовах. Відновлення діяльності підприємств в Україні є складним і багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та залучення різних інструментів. Державна підтримка, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури, професійна підготовка кадрів та міжнародна співпраця є ключовими факторами для успішного відновлення економіки та забезпечення сталого зростання. Лише за умови ефективного використання цих інструментів українські підприємства зможуть подолати наслідки воєнного стану та стати конкурентоспроможними на внутрішньому та зовнішніх ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7(3). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>
2. Черниш О., Курилюк Ю., Коломієць В., Томчук-Пономаренко Н., Савчук А. Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах воєнного часу: відповідь на сучасні виклики. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 3 (50). С. 282–297. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.50.2023.4079>
3. Сакун О. С., Щур Р. І., Мацьків В. В. Фінансові аспекти підтримки бізнес-сектору України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(1). С. 50–60. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12602>
4. Лозинська Т. М., Сліченко В. В. Державна підтримка малого бізнесу в умовах воєнного стану. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022 № 4(78). С. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.4.7>

5. Ковтун Т. Ю. Державна фінансова підтримка для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Том 33 (72). № 6. С. 102–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/16>
6. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Вересень 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-vojennoho-stanu-v-ukrayini-veresen>
7. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. URL: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analytyka/>
8. Поврезнюк В. Де взяти гроші на розвиток бізнесу в Україні під час війни? URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2024/03/19/711357/>
9. Відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримка вітчизняного виробника: Уряд удосконалив умови підтримки бізнесу за програмою «5-7-9». URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b754837a-806c-4206-92e6-2e9adce60882&title=VidnovlenniaEkonomiki>
10. Держава підтримує український бізнес, який виявив надзвичайну стійкість в умовах війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
11. Бізнесу. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=43cabef1-978e-49d3-8bd0-5bda49e7eb72&tag=Biznesu&isSpecial=true>
12. Марусяк Н., Ратушняк Д., Кулько К. Роль прямих іноземних інвестицій в діяльності національних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-45>
13. Прямі іноземні інвестиції в Україну. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/>
14. Бізнес продовжує позитивно оцінювати свою майбутню ділову активність. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-prodovjuye-pozitivno-otsinyuvati-svoyu-maybutnyu-dilovu-aktivnist-rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-i-kvartali-2024-roku>

REFERENCES:

1. Melnyk T. (2023). Ukrainyskyi biznes v umovakh viiny: suchasnyi stan, problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Ukrainian business in the conditions of war: current state, problems and ways to solve them]. *Journal of Innovations and Sustainability*. No. 7(3). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>
2. Chernysh O., Kuryliuk Yu., Kolomiiets V., Tomchuk-Ponomarenko N., Savchuk A. (2023). Stratehichni priority rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho chasu: vidpovid na suchasni vyklyky [Strategic priorities for the development of Ukraine's economy in wartime conditions: a response to current challenges]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. No. 3 (50), pp. 282–297. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.3.50.2023.4079>
3. Sakun O. S., Shchur R. I., Matskiv V. V. (2022). Finansovi aspekty pidtrymky biznes-sektoru Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Financial aspects of supporting Ukrainian business sector under martial law]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*. No. 18(1), pp. 50–60. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12602>
4. Lozynska T. M., Slichenko V. V. (2022). Derzhavna pidtrymka maloho biznesu v umovakh voiennoho stanu. [State support for small businesses under martial law]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Publichne upravlinnia i administruvannia*. No. 4(78), pp. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.4.7>
5. Kovtun T. Iu. (2022). Derzhavna finansova pidtrymka dlia stiikosti ta vidnovlennia biznesu u voiennyi chas. [State financial support for business resilience and recovery in wartime]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. Tom 33(72). No. 6, pp. 102–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/16>
6. Instrumenty pidtrymky biznesu v period voiennoho stanu v Ukraini (2023) [Business support tools during the period of martial law in Ukraine]. Veresen. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-vojennoho-stanu-v-ukrayini-veresen>
7. Ukrainyskyi biznes pid chas viiny: realna analityka ta perspektyvy na maibutnie u 2024 rotsi. (2024) [Ukrainian business during the war: real analytics and prospects for the future in 2024]. Available at: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analytyka/>
8. Povrezniuk V. (2024). De vziaty hroshi na rozvytok biznesu v Ukraini pid chas viiny? [Where to get money for business development in Ukraine during the war?]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2024/03/19/711357/>
9. Vidnovlennia ekonomiky na deokupovanykh terytoriiakh ta pidtrymka vitchyznianoho vyrobnyka: Uriad udoskonaliv umovy pidtrymky biznesu za prohramoiu «5-7-9» (2023) [Restoration of the economy in the de-occupied territories and support for domestic producers: the government has improved the conditions for business

support under the «5-7-9» program]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b754837a-806c-4206-92e6-2e9adce60882&title=VidnovlenniaEkonomiki>

10. Derzhava pidtrymuie ukrainskyi biznes, yakyi vyjavv nadzvychainu stiikist v umovakh viiny (2022) [The state supports Ukrainian business, which showed extraordinary resilience in wartime conditions]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/>

11. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy (2024). Biznesu. [For Business]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=43cabef1-978e-49d3-8bd0-5bda49e7eb72&tag=Biznesu&isSpecial=true>

12. Marusiak N., Ratushniak D., Kulko K. (2022). Rol priamykh inozemnykh investytsii v diialnosti natsionalnykh pidpriemstv [The role of foreign direct investment in the activities of national enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 38. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-45>

13. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Priami inozemni investytsii v Ukrainu (2024) [Foreign direct investments in Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/>

14. Biznes prodovzhuie pozytyvno otsiniuvaty svoiu maibutniu dilovu aktivnist. Natsionalnyi bank Ukrainy (2024) [The business continues to positively assess its future business activity]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-prodovjuye-pozitivno-otsinyuvati-svoyu-maybutnyu-dilovu-aktivnist--rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-i-kvartali-2024-roku>